

eten! Het is hartverscheurend om de skeletten van deze jonge kerels binnen de barak of buiten te zien zitten met een geïmproviseerde vliegenklapper in de ene hand en een zakje om de dode beestjes in te doen, in de andere hand.

1 juni 1943 – . . . De herstellende gevangenen zwerven door het kamp en om onze barakken in de hoop, ergens een hapje eten te krijgen of desnoods te stelen. Het is voor artsen en verplegers zenuwslopend om in dergelijke omstandigheden te werken. Hier is sprake van een *struggle for life* in de meest droevige zin des woords en het is geen wonder, dat het moreel met de dag achteruitgaat. In de barakken tracht men zich, vóórdat een zieke is overleden, reeds meester te maken van de weinige kostbaarheden zoals kledingstukken of dekensresten. Voordat de mensen hun eten mogen hebben, moeten ze 25 vliegen hebben gedood.

2 juni 1943 – . . . Het verplichte vliegenvangen is gestegen tot 100 stuks! Als men 200 vliegen heeft gedood, kan men een ei krijgen dat door Mori geschonken wordt!

Het rantsoen wordt op bevel van de Japanners vandaag van 500 gram rijst teruggebracht op 300 gram. Er wordt immers onvoldoende gewerkt! Het zout wordt van 30 gram teruggebracht tot 20 gram.

3 juni 1943 – In de nacht nog niemand overleden! Buning¹ heeft nu eindelijk gedaan gekregen, dat we wat *pisang* . . . en . . . groenten voor de zieken mogen gebruiken. Hij heeft zelfs twee geiten kunnen kopen. Sinds deze gedenkwaardige gebeurtenis heeft hij de bijnaam van 'de *hadji*' gekregen. Om zoiets van de onberekenbare Japanners gedaan te krijgen moet men toch een speciaal soort instinct hebben om op het juiste moment een poging te wagen. Het doet wel wonderlijk aan, dat de keuken hieruit slechts voor honderd mensen een halve mok soep wist te maken. De moeilijkheden zijn nu zó toegespitst met de keukenleiding, dat Buning uit naam van de artsen en dertienhonderd patiënten heeft geëist, dat de leiding daar aftreedt. Dit is na overleg met de Engelse kampcommandant dan tenslotte geschied.

. . . 7 juni 1943 – De mortaliteit neemt wel snel toe, nu echter niet zozeer wegens de dysenterie, doch wegens totale uitputting en extreme vermagering. Het is verschrikkelijk om te zien hoe deze jonge mensen afzwakken. Tot het laatste toe slepen ze zich voort naar de blikken om zoveel mogelijk te voorkomen, dat ze hun slaappleatsen bevuild met ontlasting. In latere stadia loopt alles over de *baleh-balehs*², er is geen controle meer. Alles is water, gemengd met slijm, soms alleen zuiver bloed.

Ze zijn dan te zwak om iets zelf te kunnen doen en moeten zo goed en zo kwaad als dit gaat, door de overwerkte verplegers schoon worden gemaakt. Dit moet dan gaan met te weinig water en geen handdoeken of fatsoenlijke lappen. De geest wordt troebeler; velen krijgen een gevoel van welbevinden, voelen zich

¹ Een collega-arts, 'die', aldus een mede-gevangene, 'zowel door zijn houding tegenover de Jap als door zijn plichtsbefes een ieders bewondering afdwong.' (H. A. van Deirse: Verslag (7 mei 1947), p. 4 (ARA, Alg. Secr., Eerste Zending, XXII, 45, 177)). ² ligplaatsen